

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради університету
29 квітня 2020 року,
Протокол № 8

Проректор з навчальної роботи

_____ Л.І.Чорний
(підпис) (ініціали, прізвище)

29 квітня 2020 року

М.П.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«ІНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ»
для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 293 Міжнародне Право
галузі знань 29 Міжнародні відносини**

м. Хмельницький
2020

ЗМІСТ

		Стор.
1.	Опис навчальної дисципліни	– 2
2.	Заплановані результати навчання	– 3
3.	Програма навчальної дисципліни	– 4
4.	Структура вивчення навчальної дисципліни	– 8
	4.1. Тематичний план навчальної дисципліни	– 8
	4.2. Аудиторні заняття	– 9
	4.3. Самостійна робота студентів	– 9
5.	Методи навчання та контролю	– 9
6.	Схема нарахування балів	– 10
7.	Рекомендована література	– 10
	7.1. Основна література	– 10
	7.2. Допоміжна література	– 11
8.	Інформаційні ресурси в Інтернеті	– 13

1. Опис навчальної дисципліни

1.	Шифр і назва галузі знань	– 29 Міжнародні відносини
2.	Код і назва спеціальності	– 293 Міжнародне право
3.	Назва спеціалізації	– не передбачена
4.	Назва дисципліни	– Інституційне право Європейського Союзу
5.	Тип дисципліни	– обов'язкова
6.	Код дисципліни	– ОДПП 1.2.8.
7.	Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	– перший
8.	Ступінь вищої освіти, що здобувається	– бакалавр
9.	Курс / рік навчання	– другий
10.	Семестр	– четвертий
11.	Обсяг вивчення дисципліни:	
	1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)	– 3 / 90
	2) денна форма навчання:	
	аудиторні заняття (годин)	– 44
	% від загального обсягу	– 48,9
	лекційні заняття (годин)	– 24
	% від обсягу аудиторних годин	– 54,5
	семінарські заняття (годин)	– 20
	% від обсягу аудиторних годин	– 45,4
	самостійна робота (годин)	– 46
	% від загального обсягу	– 51,1
	тижневих годин:	
	аудиторних занять	– 2,9
	самостійної роботи	– 3,1
	3) заочна форма навчання:	не передбачена
	аудиторні заняття (годин)	– -
	% від загального обсягу	– -
	лекційні заняття (годин)	– -
	% від обсягу аудиторних годин	– -
	семінарські заняття (годин)	– -
	% від обсягу аудиторних годин	– -
	самостійна робота (годин)	– -

% від загального обсягу	– -
тижневих годин:	-
аудиторних занять	– -
самостійної роботи	– -
12. Форма семестрового контролю	– екзамен
13. Місце дисципліни в логічній схемі:	
1) попередні дисципліни	– ОДПП 1.2.3. Історія міжнародного права; ВДПП 2.2.1. Вступ до спеціальності «Міжнародне право».
2) супутні дисципліни	– немає
3) наступні дисципліни	– ОДПП 1.2.10. Матеріальне право Європейського Союзу; ВДПП 2.2.15. Право зовнішніх зносин; ВДПП 2.2.21. Міжнародно-правові механізми захисту прав людини.
14. Мова вивчення дисципліни	– українська.

2. Заплановані результати навчання

Після завершення вивчення дисципліни здобувач повинен продемонструвати такі результати навчання:	
1. Знання	
<i>(здатність запам'ятовувати або відтворювати факти (терміни, конкретні факти, методи і процедури, основні поняття, правила і принципи, цілісні теорії тощо)</i>	
1.1)	відтворювати концепції формування політичного союзу в Європі в середні віки та новий час;
1.2)	розкривати головні засади, цілі, завдання та принципи ЄС;
1.3)	описувати основні угоди (договори) на яких базувалося функціонування ЄС;
1.4)	характеризувати функції та повноваження вищих органів влади в системі інститутів Європейського Союзу;
1.5)	описувати загальні засади та принципи побудови і функціонування інституційної системи Європейського Союзу;
2. Розуміння	
<i>(здатність розуміти та інтерпретувати вивчене, уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворювати словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань)</i>	
2.1)	пояснювати зміст основних термінів, що розкривають суть інституційної системи Європейського Союзу;
2.2)	обговорювати специфіку передумов і причин європейської інтеграції;
2.3)	класифікувати нормативно-правові акти інститутів ЄС і їх різновиди;
2.4)	ідентифікувати принципи пропорційності і субсидіарності в діяльності інститутів ЄС;
2.5)	пояснювати можливості та умови призупинення прав членства в ЄС.
3. Застосування знань	
<i>(здатність використовувати вивчений матеріал у нових ситуаціях (наприклад, застосувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних задач)</i>	
3.1)	виявляти причини і цілі введення громадянства Союзу;
3.2)	застосовувати особливості прямої дії Договору про Європейський Союз, регламентів і директив Співтовариства;
3.3)	визначати юридичну силу нових джерел права ЄС.
3.4)	передбачати сферу застосування процедури співпраці при прийнятті нормативних правових актів.
4. Аналіз	

<i>(здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значимість даних)</i>
4.1) дискутувати щодо реформування Європейського Союзу на основі положень Амстердамського і Ніццького договорів;
4.2) досліджувати Лісабонський договір 2007 року та аналізувати оновлену процедуру діяльності Ради ;
4.3) дискутувати щодо місця Європейського парламенту в системі органів ЄС;
4.4) порівнювати поняття «європейське право», «право ЄС»;
4.5) виділяти повноваження Ради ЄС щодо формування органів і призначенню посадових осіб Європейського Союзу.
5. Синтез <i>(здатність поєднувати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю)</i>
5.1) аргументувати доцільність розширення компетенції ЄЕС;
5.2) формулювати підстави і наслідки припинення громадянства ЄС;
5.3) узагальнювати основні принципи поділу влади в системі інститутів Європейського Союзу;
5.4) систематизувати основні особливості реалізації законодавчих, фінансових та контрольних повноважень Європарламенту.
6. Оцінювання <i>(здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі)</i>
6.1) пояснювати доцільність делегування Європейській Комісії додаткових повноважень;
6.2) оцінювати вплив законодавчих актів ЄС на формування національного законодавства його держав-членів;
6.3) проводити аналіз ефективності інвестиційної діяльності ЄІБ.
6.4) співвідносити повноваження між ЄС і державами-членами
6.5) оцінювати вплив актів ЄС, що не мають обов'язкової сили, на розвиток правовідносин.
7. Створення (творчість) <i>(здатність до створення нового культурного продукту, творчості в умовах багатовимірності та альтернативності сучасної культури)</i>
7.1) пропонувати практичне втілення ідеї європейської інтеграції, основні концепції євроінтеграції;
7.2) розробляти схеми, таблиці, діаграми з євроінтеграційної проблематики;
7.3) пропонувати хронологічні особливості та найбільш характерні ознаки європейської інтеграції;
7.4) скласти аналітичні довідки, пропозиції щодо політики у сфері європейської інтеграції.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Основні етапи розвитку та формування Європейських співтовариств та ЄС

Передумови і причини європейської інтеграції. Концепції формування політичного союзу в Європі в середні віки та новий час. «Пан-європейська» ідея.

Європейський Союз вугілля та сталі (ЄСВС): передумови створення; «План Шумана». Паризький Договір. Загальний ринок вугілля і сталі. Інститути ЄСВС: Верховний Орган, Рада, Суд, Асамблея.

Європейські Співтовариства. Договір про Європейське Співтовариство з Атомної Енергії (Євратом), Договір про Європейський Економічне Співтовариство (ЄЕС). Цілі і завдання ЄЕС, загальний ринок, порядок і етапи його формування. Інститути ЄЕС: Асамблея, Суд, Комісія, Рада.

Урочиста декларація про Європейський Союз 1983 р.

Єдиний Європейський Акт 1986 р. Розширення компетенції ЄЕС. Зміни інституційного

механізму Європейських співтовариств, розширення повноважень Європарламенту. Правова інституціоналізація Європейської ради.

Договір про Європейський Союз 1992 року (Маастрихтський договір): порядок підготовки і підписання, зміст. Перетворення Європейського Економічного Співтовариства в Європейське Співтовариство. Європейські співтовариства як основна частина в структурі Європейського Союзу. Реформування Європейського Союзу на основі положень Амстердамського і Ніщцького договорів. Лісабонський договір 2007 року.

Тема 2. Правова природа ЄС як політико-правового утворення

Юридична природа та правосуб'єктність ЄС.

Поняття компетенції Європейського Союзу. Предмети ведення і повноваження, правові джерела компетенції Європейського Союзу.

Поділ повноважень між ЄС і державами-членами. Принцип передачі повноважень. Принципи пропорційності і субсидіарності.

Територія ЄС. Офіційні мови ЄС. Офіційні символи ЄС.

Головні засади, цілі, завдання та принципи ЄС на сучасному етапі. Склад і умови членства в ЄС. Історія розширення ЄС. Порядок прийому нових членів. Можливість і умови призупинення прав членства.

Тема 3. Громадянство Європейського Союзу

Причини і цілі введення громадянства Союзу. Громадянство ЄС і громадянство держав-членів.

Порядок набуття, статус, політико-правові наслідки громадянства ЄС.

Підстави і наслідки припинення громадянства ЄС.

Тема 4. Інститути та органи Європейського Союзу: загальні положення

Інституційна система Європейського Союзу. Поняття інституту Європейського Союзу. Ознаки інституту. Інститути та інші органи Європейського Союзу. Єдність інституційної системи Європейського Союзу. Класифікація інститутів. «Політичні» і «неполітичні» інститути. Принцип поділу влади в системі інститутів Європейського Союзу. Система інституцій та органів ЄС.

Загальні засади та принципи побудови і функціонування інституційної системи Європейського Союзу (новели Лісабонського договору). Принцип субсидіарності і пропорційності в діяльності інститутів ЄС. Співвідношення повноважень інститутів Союзу, взаємодоповнюваність і співробітництво інститутів Європейського Союзу.

Адміністративний апарат ЄС. Європейська публічна (цивільна) служба і її статус. Умови і порядок заміщення посад, проблема ефективності адміністрації.

Тема 5. Правовий статус Європейської ради

Європейська рада - вищий орган політичної координації в рамках Союзу. Причини створення, правова інституціоналізація Європейської ради. Європейська рада і Рада Європейського Союзу.

Склад і порядок формування Європейської ради. Порядок скликання і проведення засідань. Голова Європейської ради. Повноваження Голови Європейської ради.

Функції та повноваження Європейської ради. Висновки Європейської Ради та порядок їх реалізації. Спеціальні повноваження Європейської ради.

Тема 6. Особливості функціонування Ради Європейського Союзу

Місце Ради ЄС в системі органів Європейського Союзу. Склад і порядок формування. Загальна і спеціальна Рада. Внутрішня організація (Комітет постійних представників, робочі групи, генеральний секретаріат). Пост голови Ради і порядок його заміщення.

Порядок роботи та прийняття рішень. Способи прийняття рішень в Раді. Особливості прийняття актів в Раді на підставі одноголосно прийнятого рішення і кваліфікованої більшості.

«Виважене» голосування. Лісабонський договір 2007 року і реформа процедур діяльності Ради.

Функції та повноваження Ради: обсяг і зміст. Повноваження в сфері законодавчої і виконавчої влади. Повноваження щодо формування органів і призначенню посадових осіб Європейського Союзу. Зовнішньополітичні та інші повноваження Ради.

Відповідальність Ради.

Тема 7. Європейський парламент

Місце Європейського парламенту в системі органів ЄС. Склад, порядок обрання депутатів. Правовий статус депутатів Європарламенту. Депутатські фракції (політичні групи). Правове положення європейських політичних партій (Регламент Європейського парламенту).

Керівні органи і посадові особи Європарламенту: голова, конференція голів, бюро, квестори і ін. Парламентські комісії.

Порядок роботи Європарламенту. Сесії і загальні парламентські процедури. Способи прийняття рішень.

Функції та повноваження Європарламенту (в сфері законодавчої, виконавчої влади та ін.). Особливості реалізації законодавчих, фінансових та контрольних повноважень Європарламенту. Повноваження Європарламенту за призначенням органів і посадових осіб ЄС і на міжнародній арені.

Юридична і політична відповідальність Європарламенту і його членів. Депутатський імунітет.

Тема 8. Правовий статус Європейської комісії.

Місце комісії в системі органів Союзу. Склад Комісії та його реформа на сучасному етапі. Порядок формування Комісії. Правовий статус членів Комісії, гарантії їх незалежності.

Голова Комісії, його основні повноваження. Правове становище заступників голови і комісарів ЄС. Генеральний директорат і інші структурні підрозділи Комісії.

Повноваження Комісії в сфері виконавчої і законодавчої влади. Повноваження з контролю за дотриманням права Європейського Союзу та притягнення до відповідальності порушників. Право законодавчої ініціативи і особливості його реалізації в рамках ЄС. Делегування Комісії додаткових повноважень.

Політична відповідальність Комісії

Тема 9. Інститути судової влади

Судова система Європейського Союзу: загальні принципи побудови. Структура і функції Суду Європейського Союзу. Статут Суду Європейського Союзу.

Суд - головний судовий орган ЄС. Склад і порядок формування Суду. Особливості статусу генеральних адвокатів. Гарантії незалежності членів Суду.

Пленум і палати Суду. Керівні посадові особи, секретар і апарат Суду.

Організація роботи і прийняття рішень. Особливості процедури в Суді. Основні процесуальні стадії, їх цілі та зміст. Принцип таємниці дорадчої кімнати.

Юрисдикція Суду. Справи прямої юрисдикції. Преюдиційні запити національних судів. Попередній контроль міжнародних угод ЄС і інші категорії справ, що розглядаються Судом.

Правовий статус Трибуналу. Порядок оскарження рішень Трибуналу.

Спеціалізовані трибунали. Порядок створення судових палат і наділення їх юрисдикційними повноваженнями. Оскарження рішень судових палат. Правовий статус Трибуналу по справах публічної служби ЄС.

Тема 10. Система контрольних органів Європейського Союзу

Європейська рахункова палата. Склад і порядок формування Рахункової палати. Правовий статус ауді-торів Рахункової палати. Внутрішня організація. Повноваження Рахункової палати і порядок їх реалізації.

Правовий статус Європейського омбудсмана. Порядок обрання Омбудсмана і припинення його повноважень. Повноваження Омбудсмана. Порядок звернення до Омбудсмана. Підстави і процедура розгляду Омбудсманом справ за фактами «порушення

порядку управління» іншими органами ЄС.

Спеціалізовані контрольні органи Європейського Союзу (Європейське відомство по боротьбі з шахрайством, Європейський контролер із захисту даних і ін.).

Тема 11. Фінансові установи Європейського Союзу

Система фінансових установ Європейського Союзу, її основні елементи. Правове регулювання та контроль за діяльністю фінансових установ.

Правовий статус Європейського центрального банку (ЄЦБ). Функції та повноваження ЄЦБ. Європейська система центральних банків.

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ): місце в організаційному механізмі ЄС, правовий статус. Основні напрямки інвестиційної діяльності ЄІБ. Керівні органи і посадові особи Банку.

Правове становище структурних фондів ЄС (Європейський соціальний фонд, та ін.).

Тема 12. Консультативні органи Європейського Союзу

Причини і цілі створення консультативних органів Європейського Союзу, особливості їх правового статусу. Основні і допоміжні консультативні органи.

Правове становище Економічного і соціального комітету і Комітету регіонів.

Європейське поліцейське відомство (Європол): місце в організаційному механізмі Європейського Союзу. Відносини Європолу з іншими органами Союзу. Цілі і предмети ведення Європолу. Категорії злочинів, підвідомчі Європолу. Порядок розширення предметної компетенції Європолу. Функції та повноваження Європолу. Органи і посадові особи держав-членів, відповідальні за взаємодію з Європолом (національні відділи, офіцери по зв'язку). Інформаційні системи Європолу. Керівні органи і посадові особи Європолу, порядок їх формування (призначення), правовий статус. Відповідальність Європолу.

Тема 13. Поняття та класифікація джерел права ЄС

Співвідношення понять «європейське право», «право ЄС». Право ЄС і міжнародне право. Право ЄС і національне право країн-членів. Принципи верховенства і прямої дії права ЄС. Особливості прямої дії Договору про Європейський Союз, регламентів і директив Співтовариства.

Система права ЄС. Джерела права ЄС. «Первинне» і «вторинне» право. Юридична сила джерел права ЄС.

Установчі акти і їх значення. Особливості правового режиму установчих актів, їх відмінність від міжнародних договорів і співвідношення з національними конституційними актами держав-членів.

Нормативно-правові акти інститутів ЄС і їх різновиди. Регламент, директива, рішення: поняття та правовий статус.

Судова практика як джерело права ЄС.

Акти ЄС, що не мають обов'язкової сили. Декларації (хартії), висновки, рекомендації та інші види юридичних актів.

Загальні принципи права ЄС, їх формування та значення.

Поняття спільного правового надбання (*Acquis Communautaire*) і його значення.

Відповідальність держав-учасників за порушення права Європейського Союзу

Поняття та значення гармонізації, уніфікації, адаптації та апроксимації законодавств ЄС.

Тема 14. Прийняття рішень в Європейському Союзі

Загальна характеристика механізму і основні різновиди прийнятих рішень. Еволюція процедури прийняття рішень.

Суб'єкти і учасники прийняття рішень. Роль інститутів, консультативних органів та допоміжного апарату. Система комітології і її значення.

Основні способи і процедури прийняття рішень. Консультативна процедура і її особливості. Місце і роль консультативної процедури в прийнятті нормативно-правових актів.

Процедура співпраці при прийнятті нормативних правових актів. Сфера її застосування. Учасники процедури. Особливості та основні етапи прийняття рішень.

Процедура спільного прийняття нормативних правових актів і її роль. Основні етапи процедури. Особливості проходження проектів нормативних актів і погоджувальна процедура.

4. Структура вивчення навчальної дисципліни

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин												
		Денна форма навчання						Заочна форма навчання						
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
			Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС		Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
1.	Основні етапи розвитку та формування Європейських співтовариств та ЄС	7	2	2	–	–	3	–	–	–	–	–	–	–
2.	Правова природа ЄС як політико-правового утворення	6	2	1	–	–	3	–	–	–	–	–	–	–
3.	Громадянство Європейського Союзу	6	2	1	–	–	3	–	–	–	–	–	–	–
4.	Інститути та органи Європейського Союзу: загальні положення	7	2	2	–	–	3	–	–	–	–	–	–	–
5.	Правовий статус Європейської ради	7	2	2	–	–	3	–	–	–	–	–	–	–
6.	Особливості функціонування Ради Європейського Союзу	7	2	2	–	–	3	–	–	–	–	–	–	–
7.	Європейський парламент	7	2	2	–	–	3	–	–	–	–	–	–	–
8.	Правовий статус Європейської комісії	7	2	2	–	–	3	–	–	–	–	–	–	–
9.	Інститути судової влади	7	2	2	–	–	3	–	–	–	–	–	–	–
10.	Система контрольних органів Європейського Союзу	7	2	2	–	–	3	–	–	–	–	–	–	–
11.	Фінансові установи Європейського Союзу	6	2	1	–	–	3	–	–	–	–	–	–	–
12.	Консультативні органи Європейського Союзу	6	2	1	–	–	3	–	–	–	–	–	–	–
13.	Поняття та класифікація джерел права ЄС	5	–	–	–	–	5	–	–	–	–	–	–	–

14.	Прийняття рішень в Європейському співтоваристві і Європейському Союзі	5	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-
	Усього годин:	90	24	20	-	-	46	-	-	-	-	-	-

4.2. Аудиторні заняття

4.2.1. Аудиторні заняття (лекції, семінарські (практичні, лабораторні) заняття) проводяться згідно з темами та обсягом годин, передбачених тематичним планом.

4.2.2. Плани лекцій з передбачених тематичним планом тем визначаються в підрозділі 1.2 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.2.3. Плани семінарських (практичних, лабораторних) занять з передбачених тематичним планом тем, засоби поточного контролю знань та методичні рекомендації для підготовки до занять визначаються в підрозділі 1.3 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3. Самостійна робота студентів

4.3.1. Самостійна робота студентів включає завдання до кожної теми та індивідуальні завдання.

4.3.2. Завдання для самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.4 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.3. У процесі вивчення навчальної дисципліни студенти виконують індивідуальні завдання у вигляді рефератів.

4.3.4. Тематика індивідуальних завдань та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.5 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.5. Індивідуальні завдання виконуються в межах часу, визначеного для самостійної роботи студентів, та оцінюються частиною визначених в розділі 6 цієї програми кількості балів, виділених для самостійної роботи.

4.3.6. До самостійної роботи може бути зараховано участь у наукових та науково-практичних заходах із виступом, проходження онлайн тренінгів та курсів з тематики навчальної дисципліни.

5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

- 1) традиційний усний виклад змісту теми;
- 2) слайдова презентація.

На семінарських та практичних заняттях застосовуються:

- дискусійне обговорення проблемних питань;
- вирішення ситуаційних завдань;
- складання окремих видів договорів;
- презентація виконаних есе за завданою тематикою.

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

1) усне або письмове (у тому числі тестове) блиц-опитування студентів щодо засвоєння матеріалу попередньої лекції;

2) усне або письмове (у тому числі тестове) опитування на семінарських заняттях;

3) виконання поточних контрольних робіт у формі тестування;

4) складання окремих видів договорів;

5) захист підготовленого публічного виступу.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного іспиту.

Структура екзаменаційного білету включає три теоретичних питання.

6. Схема нарахування балів

6.1. Нарахування студентам балів за результатами навчання здійснюється за схемою, наведеною на рис.

6.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій, семінарських занять, самостійної роботи студентів та виконання індивідуальних завдань визначаються в навчально-методичних матеріалах з цієї дисципліни.

7. Рекомендовані джерела

7.1. Основні джерела

1. Вишняков О.К. Право Європейського Союзу : підручник. О. : Фенікс, 2013. 883 с.
2. Гиниятов Ф. М. Теории европейской интеграции и текущий кризис Европейского союза. *Вестник экономики, права и социологии*. 2015. № 2. С. 116 – 119.
3. Грицяк А. І., Говоруха В. В., Стрельцов В. Ю. Правова та інституційна основи Європейського Союзу : підруч. Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2009. 620 с.
4. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_029/page.
5. Европейское право: учебник для вузов / под общ. ред. д. ю. н., проф. Л. М. Энтина. М. : Норма, 2014. 720 с.
6. Європейське право : право Європейського союзу: підручник: у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. К. : Ін Юре, 2015. Кн. перша: Інституційне право Європейського союзу / В. І. Муравйов, О. М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. К. : Ін Юре, 2015. 312 с.
7. Європейський Союз: економіка, політика, право : енцикл. слов. К. : Київ. ун-т, 2011. 368 с.
8. Кашкин С. Ю. Право Европейского Союза : учебник для вузов : 3-е изд., перераб. и доп. М. : Юрайт ; Высшее образование, 2010. 1119 с.
9. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / за заг. ред. Геннадія Друзенка. К. : К.І.С., 2010. С. 66.
10. Копійка В., Шинкаренко Т. Європейський Союз : історія і засади функціонування. К., 2012. 234 с.

11. Малышева Н.С. Франко-германские переговоры по плану Шумана в 1950-1951 гг. : поиски компромисса. *Изв. Алтайского гос. ун-та*. 2006. № 4(42). С. 51-53.
12. Марченко М. Н. Правовая система Европейского Союза : моногр. М. : Норма : ИНФРА-М, 2012. – 704 с.
13. Право Европейского Союза : учебное пособие / С.Ю. Кашкин и др. Изд. 3-е, перераб. и доп. М. : Проспект, 2011. 274 с.
14. Право Европейского Союза. Новый этап эволюции : 2009 – 2017 годы. М. : Аксиом, 2009. 304 с.

7.2. Допоміжні джерела

1. Аракелян М. Р. Право Європейського Союзу : підручник. О. : Фенікс, 2012. 390 с.
2. Беликова К. М. Институциональная структура и источники права ЕС и МЕРКОСУР: сравнительно-правовой аспект. *Международное право и международные организации*. 2013. № 1. С. 78–91.
3. Бережна К. В. Європейська комісія в інституційному механізмі Європейського Союзу. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2015. Вип. 6. С. 126-131.
4. Бережна К. В. Зміни в інституційному механізмі Європейського Союзу відповідно до Лісабонського договору. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 2. С. 153–156. URL : http://www.lsej.org.ua/2_2016/45.pdf.
5. Бережна К. В. Імплементация принципу субсидіарності інститутів Європейського Союзу в національне адміністративне законодавство. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2015. № 5. С. 96–98.
6. Бережна К. В. Класифікація принципів організації та діяльності інститутів Європейського Союзу. *Актуальні проблеми держави і права* : збірник наукових праць. 2016. Вип. 77. С. 15–21.
7. Бережна К. В. Лісабонська угода : реформа системи управління Європейського Союзу. *Сучасні проблеми гуманізації та гармонізації управління* : матеріали 9-ї міжнародної міждисциплінарної науково-практичної школи – конференції (м. Харків, 01-08 листопада 2009 року). Харків : Українська Асоціація «Жінки в науці і освіті», Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2009. С. 57–59.
8. Бережна К. В. Наднаціональність та подвійна правова природа Європейського Союзу. *Держава і право* : Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2014. Спецвипуск. С. 380–384.
9. Бережна К. В. Особливості та наслідки судової реформи Європейського Союзу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 6. С. 259–262.
10. Вархов Г. Сім'ї політичних партій Європарламенту: засади функціонування та ідеологічні особливості. *Прикарпатський вісник НТШ, Думка*. 2013. Вип. 3 (23). С. 41-19.
11. Вдовиченко О. І. Верховний представник з іноземних справ і політики безпеки в інституційній системі Європейського Союзу. *Формування європейського правового простору: історія і сучасність* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 20 трав. 2011 р. Х., 2011. С. 153–156.
12. Вдовиченко О. Основні зміни інституційної системи Європейського Союзу після Лісабонського договору. *Юридична Україна*. 2010. № 9. С. 118–123.
13. Державна політика розвитку громадянського суспільства: моніторинг ефективності. Європейський досвід. К.: ПРООН, 2011. 97 с.
14. Димінська О.Ю. Особливості європейського правопорядку в системі міжнародних, регіональних та національних правопорядків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2016. №3. С. 218-220.
15. Димінська О.Ю. Правова природа окремих принципів договірної права ЄС. *Університетські наукові записки*. 2016. № 2 (58). С. 213-219.
16. Димінська О.Ю. Проблеми визначення компетенції ЄС для здійснення уніфікації європейського договірної права. *Університетські наукові записки*. 2015. №2 (54). С. 250-257.

17. Договор про Європейський Союз. Європейський Союз: Основополагаючі акти в редакції Лісабонського договору з коментаріями. М. : ИНФРА, 2010. 223 с.
18. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / за заг. ред. І. В. Яковюка. К. : Право України ; Х. : Право, 2013. 208 с.
19. Кондратюк С. Лісабонський договір і формування спільного європейського простору. *Віче : Теоретичний і громадсько-політичний журнал*. 2011. № 2. С. 2-4.
20. Кротінов В. О. Сутність та особливості контролю суду ЄС в системі європейського управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. № 11. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2012_11_3.
21. Мовчан Ю. Лісабонський договір – новий етап європейського конституціоналізму. *Віче : Теоретичний і громадсько-політичний журнал*. К., 2008. № 24. С. 11-12.
22. Муравйов В. Види компетенції реформованого Європейського Союзу. *Міжнародні відносини*. 2009. № 37. С. 53- 57.
23. Петров Р. А. Транспозиція «acquis» Європейського Союзу у правові системи третіх країн: монографія. К. : Істина, 2012. 384 с.
24. Пістракевич О. В. Агенції в Європейському Союзі. *Публічне управління: теорія та практика* : зб. наук. праць Асоціації д-рів наук з держ. упр. 2013. № 4 (16). С. 71–78.
25. Пістракевич О. В. Загальна характеристика інституцій ЄС. Основні інституції Європейського Союзу : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів та слухачів магістерської підготовки за напрямом «Державне управління» / кол. авт. ; за заг. ред. проф. І. А. Грицяка та Д. І. Дзвінчука. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. 464 с. (Авторські с. 241–263).
26. Пістракевич О. В. Інституції нових держав-членів ЄС в європейській інтеграції // Трансформація політико-управлінських відносин у державах Центрально-Східної Європи в процесі європейської інтеграції: уроки і досвід для України : монографія / кол. авт. ; за заг. ред. Д. І. Дзвінчука. Івано- Франківськ : Місто НВ, 2013. 415 с. (Авторські с. 197–215).
27. Пістракевич О. В. Особливості законотворчого процесу в Європейському Союзі. *Ефективність державного управління*. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2014. Вип. 39. С. 85–92.
28. Пістракевич О. В. Політична та управлінська сутність Європейської Комісії. *Державне управління та місцеве самоврядування*. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2013. Вип. 2 (17). С. 43–51.
29. Пістракевич О. В. Рада міністрів як поліфункціональний орган Європейського Союзу. *Вісник НАДУ*. 2013. Вип. 2. С. 192–200.
30. Пістракевич О. В. Розширення Європейського Союзу як процес поглиблення європейської інтеграції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 20. С. 137–142.
31. Пістракевич, О. Рада міністрів як поліфункціональний орган Європейського Союзу. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2016. № 2. С. 192-200.
32. Сорока С. В. Правова та інституційна система Європейського Союзу і проблеми прийняття Конституції. URL : lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/252/10.pdf.
33. Стройко Т. В. Економічні механізми реалізації інституційної моделі Європейського Союзу. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 11. С. 48-51.
34. Хохлов И. И. Наднациональность в политике Европейского Союза. М. : Междунар. отношения, 2007. С. 6-14.
35. Чернопищук Я. В. Концептуальні підходи наукового пізнання євроінтеграційних процесів у конституційному праві. *Юридична наука*. 2011. № 2. С. 33-36.
36. Шевчук Б. М. Засади функціонування Європейського Союзу. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 44(1). С. 21-28.
37. Шинкаренко Т. Мовна політика ЄС. Стратегія та методи навчання мов для спеціальних цілей. К.: ІМВ, 2011. 211 с.
38. Шинкаренко Т. Чинники формування нової моделі євроінтеграційної стратегії України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Випуск 97, Частина II. 2011. С. 54-63.

8. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://eur-lex.europa.eu/>
2. <https://europa.eu/>
3. <http://www.europarl.europa.eu/>
4. <http://www.consilium.europa.eu/>
5. <http://www.consilium.europa.eu/>
6. <http://ec.europa.eu/>
7. <http://curia.europa.eu/>
8. <http://www.ecb.europa.eu>
9. <http://www.eca.europa.eu>
10. https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk

Розробники робочої програми :

викладач дисципліни – в.о. старшого викладача кафедри міжнародного та європейського права, кандидат юридичних наук

_____ В. А. Романюк

15 березня 2020 року

завідувач кафедри міжнародного та європейського права, кандидат юридичних наук, доцент

_____ О. Ю. Черняк

15 березня 2020 року

Схвалено кафедрою міжнародного та європейського права

17 березня 2020 року, протокол № 8.

Завідувач кафедри _____ О. Ю. Черняк

17 березня 2020 року

Декан юридичного факультету, доцент кафедри кримінального права та процесу, кандидат юридичних наук

_____ С. А. Крушинський

17 березня 2020 року

Погоджено методичною радою університету 27 квітня 2020 року, протокол № 6.

Голова методичної ради _____ І.Б. Ковтун

27 квітня 2020 року

Обліковий обсяг програми – 0,72 ум.др.арк.